

V. J. Sokol: *Krizis Otečestvennoj Kriminalistiki*

Krasnodar, 2017, 332 strani

(Krizis domače kriminalistike)

Ruske kriminalistike pri nas ne poznamo prav dobro. Razlogi za to so jezik in pisava, (ne)dostopnost literature, nezanimanje za razvoj in stanje kriminalistike v Rusiji (in nekdanji Sovjetski zvezi) ter drugačno pojmovanje in vrednotenje kriminalistike kot znanosti. To sicer ni nič novega ali posebnega pri razumevanju in sodelovanju med znanstveniki s področja kriminalistike v vzhodni in zahodni Evropi oziroma med angleško govorečimi in pripadniki drugih jezikovnih področij. Očiten je že različen pogled na sam pojem kriminalistike in njeno vsebino ter znanstveno utemeljenost, prav tako pa tudi ni bilo ustrezne povezave med strokovnjaki in znanstveniki ter objavami v znanstvenih revijah, učbenikih in knjigah. Zato zelo redko zasledimo citiranje ruskih avtorjev v domačih (ali zahodnih) publikacijah in zahodnih piscev v ruskih delih. V preteklosti so v nekdanji jugoslovanski literaturi le redki pisci omenjali ruske (pa tudi nekatere druge) avtorje iz vzhodne in srednje Evrope. Ti pisci so bili na primer Vlado Vodinec, Živojin Aleksić, Tomislav Marković, August Munda in še kdo.

Tudi v ruski kriminalistični literaturi je v zadnjem desetletju prihajalo do sprememb, ki so v zadnjem obdobju postale predmet znanstvenega raziskovanja in kritike. Prav zato je zanimiva knjiga Valerija Jurjeviča Sokola *Krizis domače kriminalistike* (Krizis otečestvennoj kriminalistiki, Krasnodar, 2017), ki se kritično loteva pregleda zgodovine, glavnih usmeritev in metodoloških pristopov v ruski kriminalistiki. To je razlog, da to delo prikazemo tudi domačim bralcem.

Knjiga je napisana v cirilici (v ruščini), ima 332 strani in je razdeljena na predgovor in deset poglavij. Na koncu je obsežen seznam citirane literature, ki presenetljivo zajema tudi veliko tuje (zahodne) literature (od 546 del so kar 104 tuja).

Avtor že v predgovoru ugotavlja, da se je po letu 1991 sovjetska kriminalistika preimenovala v rusko, vendar je še vedno temeljila na konceptu dialektičnega materializma in na njegovih osnovnih filozofskih in metodoloških izhodiščih, ki so bila podrobno predstavljena v klasičnih učbenikih kriminalistike. Tako se ni usmerila v novejšo kognitivno, sociološko, psihološko, lingvistično in druge znanstvene ugotovitve, ampak je ostala v svojem razvojnem toku. Prav tako je ostala usmerjena v domače rusko govoreče okolje in ni navezala stikov s kriminalističnimi avtorji v drugih, zlasti zahodnih državah. Zato je upravičeno govoriti ne le o krizi domače (ote-

čestvennoj) kriminalistike, ampak celo o njeni stagnaciji in marginalizaciji. Namen te knjige je spremeniti takšno stanje in dati predloge za nadaljnji razvoj.

V prvem poglavju z naslovom *Sedanje stanje domače kriminalistike: razvoj ali kriza?* (Sovremennoe sostojanje otečestvennoj kriminalistiki: razvitie ili krizis?) je podana podrobnejša splošna ocena stanja kriminalistike v Rusiji z razlogi zanj. Obstajajo trije različni pogledi: nekateri menijo, da ni nikakršne krize v tej znanosti; drugi sicer priznavajo nekažno krizo, ki pa ne vpliva na nadaljnji razvoj kriminalistike; tretji, ki so v manjšini, pa opozarjajo na veliko krizo domače kriminalistike in nujnost ukrepanja za izboljšanje stanja. Slednji menijo, da je treba upoštevati razvoj na ekonomskem, socialnopolitičnem in moralnem področju v ruski družbi in to vnesti tudi v kriminalistiko. Še vedno prevladuje tako imenovana profesorska (akademska) kriminalistika, ki je pre malo povezana s prakso, na kar kažeta tudi slabše stanje glede učinkovitosti odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj ter uporaba nedovoljenih in neetičnih ukrepov pri preiskovanju (npr. zadrževanje osumljenih in obtoženih v železnih kletkah). Zmanjšujeta se ugled kriminalistov in zanimanje za ta poklic. Profesorji kriminalisti se ukvarjajo predvsem s teoretičnimi vprašanji, ne spremljajo pa prakse. Zanje je značilno, da so zaverovani sami vase, zelo subjektivni in nedovzetni za novosti, ki jih predlagajo mladi, saj vztrajajo pri svojih zastarelih stališčih. Mnogi med njimi so prepričani, da številne kriminalistične znanstvene revije, knjige, članki, disertacije in konference pričajo o kakovosti ruske kriminalistike, vendar pa malokdo realno ocenjuje njihovo kakovost in pomen za prakso. Temelj kriminalistične znanosti namreč še vedno ostaja že pred desetletji postavljeno stališče R. S. Belkina, da je samo dialektični materializem splošna znanstvena teorija spoznanja in da je teorija odraza filozofski, teoretični in praktični temelj kriminalistike. Resnični problemi teorije, metodologije in zgodovine sodobne ruske kriminalistične znanosti tako ostajajo premalo izdelani in slabo predstavljeni v literaturi, zato je treba narediti novo kriminalistično paradigma, uvesti večje konceptualne spremembe v vsebini ter obnoviti osnovo znanstvenih kategorij in ciljev kriminalistične znanosti, predvsem pa je treba tudi kriminalistiko usmeriti v reševanje praktičnih kriminalističnih problemov v praksi, ne pa se ukvarjati s teorijo in filozofijo. Bolj bi se morali povezovali tudi s strokovnjaki iz drugih držav in upoštevati njihova spoznanja, saj je bila do zdaj vsa literatura skoraj izključno delo ruskih avtorjev in zapisana v ruščini. Zanimivo, da pri tem prvič citira tudi stališče slovenskega kriminalista, da je

treba kriminalistiko prilagoditi novim razmeram in potrebam (Maver et al., 2004).

Drugo poglavje z naslovom *O teoriji odraza v domači kriminalistiki* (O teoriji ostraženja v otečestvennoj kriminalistiki) podrobneje obravnava prevladujočo koncepcijo splošne teorije kriminalistike R. S. Belkina, ki temelji na filozofskem razumevanju odraza. Po njegovem mnenju je ta teorija znanstvena podlaga kriminalistične znanosti. Odraz je mogoče opredeliti kot kategorijo, ki označuje postopek in vpliv delovanja enega materialnega sistema na drugega ter njuno povezanost. Vsi pojavi in predmeti v stvarnosti delujejo drug na drugega in puščajo za seboj sledi (odraze). Spoznanje (mišljenje) je proces odraza realnosti in njena posledica. Tako denimo kaznivo dejanje pušča za seboj sledi, predmete in druge informacije, torej odraze, ki omogočajo odkritje storilca in pojasnitev primera. Leninska teorija odraza je bila v šestdesetih letih osnovna filozofska kategorija vseh znanosti v nekdanji Sovjetski zvezi, od leta 1969 pa sta jo kot temeljno metodologijo kriminalistike sprejela tudi R. S. Belkin in A. I. Vinberg. Od takrat dalje je bila sprejeta pri vseh sovjetskih avtorjih kriminalističnih učbenikov in člankov in zoper njo ni bilo ugovorov. Šele v postsovjetskem obdobju po letu 1991 so se začeli pojavljati posamezni kritični pogledi na teorijo odraza in iskanje nove paradigme kriminalistike kot znanosti. Tako je denimo V. J. Tolstoljudski poudaril pomen subjektivne strani odraza v spoznavnem procesu, torej psiholoških in drugih dejavnikov, ki vplivajo na preiskovalce pri ugotavljanju resnice v kriminalističnem preiskovanju. Gre torej za povezanost med objektivno stvarnostjo in subjektivnim delovanjem spoznavajočega subjekta. V novejšem času se je pojavilo še več avtorjev, ki so kritično obravnavali stališča R. S. Belkina in mu očitali, da je pri oblikovanju svoje teorije kriminalistične metodologije uporabil le dialektični materializem in teorijo odraza ter tako prenil pomen filozofije za spoznavanje resnice. Tudi sicer se je pojavila aktivna uporaba drugih znanosti, kot so psihologija, logika, lingvistika, sociologija ipd., kar je pomenilo radikalno spremembo v dojetju epistemologije, fenomenologije in sorodnih znanosti.

V tretjem poglavju z naslovom *Kritika teorije odraza v filozofiji in psihologiji* (Kritika teoriji ostraženja v filozofiji in psihologiji) Sokol podrobneje prikaže kritiko teorije odraza v filozofiji nasploh in v kriminalistiki. Po mnenju ruskega filozofa Lektorskega je bila teorija odraza v ruski filozofiji dolgo nesporna ideološka dogma, ki se je ni smelo neposredno napađati. Leta 1976 je bil na inštitutu za filozofijo ustanovljen celo samostojni sektor teorije odraza. To teorijo je kot kritiko spoznavno-teoretičnega fenomenalizma zapisal Lenin v svojem delu *Materializem in empiriokriticizem*. Pojmovanje spoznavanja kot odraza in odraza kot lastnosti materije je pozneje širil tudi filozof Pavlov, prevzeli pa so jo tudi kriminalistični

pisci, zlasti R. S. Belkin, in drugi kriminalistični teoretiki. Kljub temu so se po letu 1991 pojavile vse pogostejše kritike teorije odraza, a jih v ruski kriminalistiki niso posebej zaznavali (ali niso hoteli zaznati). Lektorski je bil eden vodilnih kritikov tako imenovane leninske teorije spoznanja, ki jo je predstavil v svojem delu *Epistemologija: klasična in neklasična* iz leta 2001. Pozneje so se mu pridružili tudi drugi filozofi in teoretiki ter poudarjali pomen subjekta v spoznavnem procesu. Sokol našteva mnogo avtorjev in njihova stališča glede vloge kognitivnih, psiholoških, osebnostnih, izkustvenih in drugih dejavnikov, ki vplivajo na spoznavanje materialne resnice. To spoznanje je počasi vendarle prišlo tudi v kriminalistično znanost in postavilo novo paradigmo kriminalističnega spoznavnega procesa.

Četrto poglavje z naslovom *Naravoslovnoznanstvena in humanistična paradigma v kriminalistiki* (Estetstveno-naučajna i gumanitarnaja paradigmy v kriminalistiki) poudarja, da v sodobni znanosti poteka proces obnove metodoloških osnov znanstvenega spoznavanja, ki vpliva tudi na kriminalistiko. Ta proces spreminjanja metodologije v terminologiji pogosto opisujejo kot spremembo paradigme. Tudi v tem poglavju se med pogledi tujih kriminalističnih piscev pojavi citat iz članka o slovenski kriminalistiki (Maver, 2009, 2011).

Peto poglavje z naslovom *Razredni pristop sovjetske kriminalistike* (Klassovy podhod sovjetskoj kriminalistiki) podrobneje prikazuje dolgoletno politično in ideološko osnovo sovjetske kriminalistike kot znanosti. Šele po letu 1991 se je namreč formalno ločila od dialektičnega materializma, vendar pa je še naprej ohranila številne ideološke pristope in ocene, še zlasti glede odnosa do tuje, zahodne buržoazne kriminalistike in kriminalistike pred oktobrsko revolucijo v Rusiji. V tridesetih letih prejšnjega stoletja se je kriminalistika razvijala predvsem kot posebno orodje socialistične države za zaščito ruske politike in ideologije. Čeprav je bilo glavno načelo kriminalistike iskanje resnice, je bilo to le v teoriji, v praksi pa so veljala drugačna načela, mnogokrat tudi nezakonita in neetična. O tem pričajo tudi številni primeri obsojenih nedolžnih oseb, ki so bile pozneje rehabilitirane. Kritični so bili tudi do zahodne kriminalistike Hansa Grossa in drugih (zlasti nemških in ameriških) kriminalistov in so jo označevali za buržoazno in takšno, ki ne temelji na ugotavljanju resnice, temveč povzdiguje neznanstvene metode, ne upošteva pa pomena osebnih dokazov.

Šesto poglavje z naslovom *Kritika uporabe dialektičnega materializma v domači kriminalistiki* (Kritika primenenja diamata v otečestvennoj kriminalistiki) ponovno kritično obravnava tradicionalno usmerjenost sovjetske kriminalistike v marksistično-leninistično filozofijo dialektičnega materializma (diamat). Številni ugledni ruski kriminalisti (Šaver,

Vinberg, Mitričev, Belkin, Krylov, Dulov, Jablokov, Iščenko in drugi) so od tridesetih let prejšnjega stoletja do danes v svojih učbenikih in knjigah postavljali dialektični materializem (in s tem tudi teorijo odraza) za metodološko podlago kriminalistične znanosti (in tudi drugih znanosti) ter temu namenjali veliko pozornosti (temu so sledili tudi drugi kriminalisti iz vzhodne in srednje Evrope – med drugim tudi iz nekdanje Jugoslavije – npr. Vodinec in Aleksić). Uveljavila se je zlasti delitev spoznavnih metod v kriminalistiki na vsesplošno, posebne in specialne metode. To delitev je postavil R. S. Belkin, upoštevali pa so jo tudi sodobni ruski kriminalisti (Lapin, Stepanenko in Lušin, pa tudi kriminalisti pri nas – op. Darko Maver). V postsovjetski kriminalistiki so se pojavljali tudi že posamezni avtorji, ki so bili skeptični do spoznavnih možnosti uporabe dialektičnega materializma v kriminalistiki. Vprašanje je namreč, koliko je teoretično razvijanje dialektičnega materializma dejansko prispevalo k rasti novega znanja v kriminalistiki in k sposobnosti reševanja praktičnih preiskovalnih problemov. To ne velja le za kriminalistiko, ampak tudi za druga področja pravnih znanosti. Seveda pa je težko reševati vprašanje uporabnosti dialektičnega materializma le v okviru kriminalistike, ne da bi se upoštevalo širše področje filozofije. Po Sokolovem mnenju so pred ruskimi kriminalisti v prihodnosti štiri možne poti razvoja: 1) nadaljevanje stereotipnega in dogmatičnega pojmovanja dialektičnega materializma kot edine znanstvene osnove kriminalistike, 2) umik od sovjetskega marksizma v smislu novega postsovjetskega marksizma in na tem grajenje filozofskega temelja domače kriminalistike, 3) odreči se kakršne koli filozofije in razvijati znanstveno kriminalistično dejavnost na podlagi pozitivizma, kot to delajo v zahodni kriminalistiki, in 4) izviti se iz hegemonije dialektičnega materializma in ga obravnavati skupaj z drugimi koncepcijami spoznavanja stvarnosti – ustvariti torej metodološki pluralizem različnih filozofskih sistemov.

V sedmem poglavju z naslovom *Zgodovina kriminalistike kot element njenega predmeta* (Istorija kriminalistiki kak element jejo predmeta) Sokol podrobneje prikazuje razvoj sovjetske (ruske) kriminalistike in s tem tudi njeno vsebino (oziroma njen predmet), kar je zelo pomembno za razmejitve s pravnimi in drugimi znanostmi, določitev področij za znanstveno raziskovanje in pedagoško delo ter za uporabnost v praksi. Obstajata dve skupini kriminalistov, ki različno pojmujeta zgodovino in predmet kriminalistike. Tradicionalni pristop, ki so ga zagovarjali R. S. Belkin in njegovi učenci, pojmuje kriminalistiko kot vedo o zakonitostih nastanka, zbiranja, proučevanja in ocene dokazov ter na njihovi podlagi izdelane metode in sredstva sodnega preiskovanja in preprečevanja kriminalitete. Po drugi strani je vse več znanstvenikov kriminalistov, ki menijo, da je treba spremeniti prejšnje poglede na kriminalistiko in njen predmet (Larin, Šepitko, Malevski idr.). Kriminalistika je namreč zelo kompleksna

znanost z različnimi znanstvenimi šolami, idejami, pogledi in pristopi, zato je proučevanje njene zgodovine kot samostojnega dela oziroma predmeta nujno potrebno. Čeprav so tudi tradicionalisti v svoje učbenike vključevali pregled zgodovine kriminalistike, to ni bilo sistematično in poglobljeno in ni odražalo širšega razumevanja te znanosti. Majhno število del o zgodovini kriminalistike (Dulov, Krylov, Mitričev, Vinberg, Belkin idr.) je posledica tradicionalnega pristopa k njenemu predmetu, ki ne vključuje zgodovine kriminalistike in njene razvoja v predmet te znanosti, prav to pa je tudi razlog za težje sistematično proučevanje zakonitosti nastanka in zgodovinskega razvoja kriminalistike. Zgodovina kriminalistike namreč lahko vključuje medsebojno povezane elemente: zgodovino praktične kriminalistike (vključevanje posameznih metod in sredstev v prakso preiskovanja in težave pri tem); zgodovino znanstvene kriminalistike (zgodovina znanstvenih in teoretičnih temeljev, koncepcij, idej, razumevanja in metod); zgodovino različnih kriminalističnih ustanov. Vključitev zgodovine kriminalistike v predmet te znanosti je pomembna in nujna za proučevanje razvoja tako domačih kot tudi tujih šol in konceptov ter napak v preteklosti, problemov, netočnosti, predsodkov in potvarjanj.

Osmo poglavje z naslovom *Osebnost preiskovalca kot predmet kriminalističnih preiskovanj* (Ličnost sledovatelja kak predmet kriminalističnih isledovanj) obravnava pomen osebnostnih značilnosti preiskovalcev. V sovjetski kriminalistiki je prevladovalo mnenje, da osebnost preiskovalcev (osebnostne lastnosti, inteligenca, spoznavne sposobnosti, predsodki, mišljenje, jezik, stereotipi, vrednote ipd.) ne spada v njen predmet, zato je bilo temu proučevanju namenjene le malo raziskovalne pozornosti (v primerjavi s proučevanjem osebnosti osumljencev, prič, žrtev itd.). To področje naj bi namreč zajemala sodna psihologija. Zapostavljenost proučevanja osebnosti preiskovalcev, izbora delavcev, njihovega usposabljanja in nadzorovanja je imela negativne učinke tudi v praksi preiskovanja. Rezultati analiz uspešnosti preiskovalcev so v zadnjih letih pokazali povečanje raziskanosti nasilniške kriminalitete, a so hkrati pokazali tudi negativne težnje: daljši čas preiskovanja (čez roke), prekrške preiskovalcev (denimo kršitev pravic osumljencev, izsiljena priznanja, neupravičena pridržanja) ipd., kar se je opazilo tudi v postopkih pred Evropskim sodiščem za človekove pravice. Med osnovnimi razlogi za slabšo kakovost preiskovanja kriminalitete in povečanje števila kršitev kazenskega postopka so zlasti negativne značilnosti kadrovske sestave preiskovalnih organov, njihova neizkušenost, kratek delovni staž, pomanjkanje izkušenih preiskovalcev, nizka profesionalnost, porast korupcije itd. Prav zato bi se morala kriminalistika bolj posvetiti proučevanju in razvijanju osebnostnih lastnosti preiskovalcev, njihovih kognitivnih in psiholoških sposobnosti za preiskovanje, kriminalističnemu mišljenju in načinom reševanja praktičnih

težav pri preiskovanju. Velik poudarek je treba nameniti zlasti razvijanju kriminalističnega mišljenja (N. P. Jablokov). Ker je med preiskovalci zelo veliko mladih oseb, ki nimajo ustreznih izkušenj in znanja (kar 45 % vseh je starih od 21 do 30 let), bi morali kadrovskim zadevam posvetiti več pozornosti.

Deveto poglavje z naslovom *Kriminalistična strategija in kriminalistična politika* (Kriminalističeskaja strategija i kriminalističeskaja politika) je namenjeno prikazu razvoja kriminalistične strategije kot samostojnega področja kriminalistike, vendar v povezavi s kriminologijo, kriminalno politiko in sorodnimi področji. Podrobneje sta prikazana zlasti razvoj in stanje kriminalistične strategije v Nemčiji, medtem ko so v ruski kriminalistiki temu namenjali precej manj pozornosti in so to večinoma uvrščali v poglavje o splošni teoriji in metodologiji kriminalistike (Koldin) oziroma v načrtovanje, organizacijo in metodiko preiskovanja posameznih vrst kriminalitete (Belkin, Filippov, Jablokov idr.). Sokol zato opozarja na nujnost proučevanja kriminalistične strategije in kriminalistične politike v domači literaturi, saj to prispeva k učinkovitejšemu represivnemu in preventivnemu delovanju policije in sodstva. Kriminalistična strategija je povezovalni element med kriminalistično politiko in kriminalistiko in ji bo treba nameniti več pozornosti. Avtor daje velik pomen tudi razvoju strategije forenzične in kriminalistične dejavnosti v ZDA in njenemu prispevku za učinkovito in pravično sojenje (Project Innocence idr.), pa tudi drugačnemu pristopu k ugotavljanju (materialne) resnice v različnih pravnih sistemih (inkvizicijski ali kontradiktorni sistem). Pri tem navaja več projektov ameriških vladnih in forenzičnih ustanov, ki so izboljšali učinkovitost kazenskega pravosodja in zmanjšali možnost napačnih obsodb, ter nekatere od njih tudi podrobneje prikaže. Med redkimi drugimi tujimi avtorji (poleg nemških in ameriških) se pojavi tudi slovenski kriminalist Anton Dvoršek s svojo disertacijo o kriminalistični strategiji, ki poudarja to tematiko kot samostojno vejo kriminalistike (Dvoršek, 2008).

V zadnjem, desetem poglavju z naslovom *Globalizacija in internacionalizacija kriminalistike* (Globalizacija i internacionalizacija kriminalistiki) Sokol obravnava razvoj in stanje kriminalistike v drugih evropskih državah in ZDA (kar je ne navadno za ruske avtorje) ter različne pristope k pojmovanju kriminalistike kot znanosti ali praktične vede. Pri tem navaja zlasti nemške avtorje (Ackermann, Schurich idr.), pa tudi pisce iz drugih evropskih držav in ZDA (Walder, Osterburg, Bryant, Malevski itd.; omenja tudi Slovenijo in nekatere članke in učbenike D. Mavra in A. Dvorška) ter deli kriminalistiko na tri osnovne modele: angloameriški, nemški in ruski model. Vsak od njih ima svoje značilnosti in razvojne težnje. Kot pomembne se kažejo tudi različne mednarodne ustanove, denimo ENFSI, Europol in Schengen, ki omogočajo višje standarde kakovosti, akreditacije in mednarodno sodelovanje fo-

renzičnih in drugih ustanov. Sovjetska kriminalistika je imela v preteklosti velik vpliv na vzhodnoevropske države, medtem ko v zahodnoevropskih državah ni bilo veliko citiranja njihovih avtorjev (in tudi obratno). Sokol zato meni, da bi se morala ruska kriminalistika razvijati dalje in internacionalizirati, izmenjavati poglede in izkušnje z drugimi državami, opustiti pretekle filozofske in marksistične poglede ter se usmeriti v sodobne znanstvene in preiskovalne metode, saj bo le tako lahko uspešno delovala v boju s sodobno kriminaliteto.

Knjiga Valerija Jurjeviča Sokola je zanimiv prikaz razvoja in stanja (krize) kriminalistične znanosti v Rusiji. Avtor je v svojem pristopu izjemen in kritičen, saj se s citiranjem velikega števila tujih in domačih avtorjev močno razlikuje od pristopov številnih kriminalističnih piscev, ki večinoma citirajo le avtorje s svojega jezikovnega področja in so zato precej enostranski. Pisec se odmika tudi od klasičnih *akademičnih* pogledov ruskih kriminalistov iz preteklosti, ki so bili pretežno usmerjeni v filozofske pristope preiskovanja kaznivih dejanj, ter poudarja nove pristope in smeri razvoja v praksi, vendar pa je knjiga v celoti vendarle tudi precej teoretska, vsaj glede opisovanja zgodovinskih pristopov. Ker vsebuje tudi marsikaj novega, česar nismo bili vajeni v učbenikih in znanstvenih člankih v ruski literaturi, je delo velik korak naprej. Čeprav je tudi ta knjiga namenjena predvsem ruskim bralcem (zapisana je v ruščini, v cirilici), jo priporočam tudi našim strokovnjakom s področja kriminalistike, saj bodo tako razširili svoje znanje in razumevanje ruske kriminalistike. Ne nazadnje je zanimivo tudi to, da so v njej prvič v ruski literaturi večkrat citirani tudi slovenski avtorji.

Darko Maver

Literatura

1. Dvoršek, A. (2008). *Kriminalistična strategija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
2. Maver, D. (2009). Criminal investigation/criminalistics in Slovenia: Origins, development and trends. *Varstvoslovje*, 11(4), 493–519.
3. Maver, D. (2011). Criminal investigation/criminalistics in Europe: State of the art and look to the future. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(3), 233–244.
4. Maver, D. et al. (2004). *Kriminalistika: Uvod, taktika, tehnika*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.